

TRATATUL PRIVITOR LA UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

(Paris, 28 octombrie 1920)¹

**Exista acel temei atât de solid – irefutabil ca legitimitate și echitate,
încât să nu poată fi blocată unirea Basarabiei cu România?**

Abstract

Presenting his study, the author underlined and illustrated the decisive role played – together with the other treaties signed during The Peace Conference, when was also signed *The Treaty for the union of Bessarabia with Romania* (28 March 1920), as being the most significant fulfilment of the secular dream of Romanians – The Greater Romania. It was for the first time, when Romania participated and signed for regulating its Eastern border. But, unfortunately, The Treaty was not ratified in keeping with the applicable rules of the international law and consequently, this did not come into force and did not be applicable. Nevertheless, The Treaty was approved by The Conference and was expressly or tacitly accepted by the States – entire international community.

After that, comparing the former status of Bessarabia – as a part of Romania and the present one – Republic of Moldova, he expressed his disappointment that Romanian nation is still divided. But, terrible and antinational is the fact that instead of regain, Romania capitulated by excessive concessions made in favour of Ucraina, giving legitimacy to the criminal occupant. So, the cruel destiny of the Romanian communities that are leaving in Ucraina is already decided for ever.

Key Words : Romania – Bessarabia; Conference Paris Treaty; Ucraina; capitulation; statu-quo ante.

- Semnarea *Tratatului* – un act de o covârșitoare importanță, șansă favorabilă și decisivă pentru noi de a ajunge la mult-visata înfăptuire a Marii Uniri – este și rămâne unică, înscriindu-se în istoria

¹ Ion M. Anghel, *Politica externă și diplomația României pe parcursul unui secol de la înfăptuirea României Mari*, Vol. I - *Momentele cruciale*, Edit. Academiei Române, București. 2018, p. 71-73; *Tratatetele de la Trianon și Paris din 1920 – Documentele prin care s-a consfințit înfăptuirea României Mari*, Edit. Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2018, p.10-15; *Politica externă a României cu privire la Basarabia, reflectată în activitatea diplomaților săi*, Edit. Universul Juridic, București, 2016, p.334-343 și *Basarabia – pământ românesc*, Rev. Geopolitica, Edit. Top Form, București, 2016, p.217-228; Aurel Preda, *Neither Bessarabia, nor Transylvania, în Quo vadis Romania*, Edit. Universul Juridic, București, 2013, p.177-190.

noastră, ca un eveniment de răscruce – legitim, triumfător și demn, pe care îl merita din plin națiunea română – fără precedent, dar și unul care a rămas irepetabil, din păcate, chiar și pentru viitor. Era pentru prima oară, când la Conferința de pace – de o asemenea anvergură și impact în istorie, ni se recunoștea, la nivel mondial și sub formă de document angajant, legitimitatea aspirațiilor ce le aveam noi românii, ca Basarabia să se afle în cadrul aceleiași națiuni și să facă parte din această structură statală – documentul respectiv purtând și semnătura României, alături de cele ale Marilor Puteri ale vremii. Istoria s-a pronunțat atunci în favoarea românilor, iar după cum afirma Petre P. Carp, “România are atâta noroc încât nu mai are nevoie de oameni politici care să se ocupe de soarta țării”.

Rămâne de neuitat și de neacceptat, faptul că, în întreaga istorie a României, țara notabil impusă, anume – frontiera sa de răsărit, să fi fost cea mai bântuită, ea fiind supusă la 12 invazii rusești², precum au fost și năvălirile barbare sau ale hoardelor tătare, când i se impuneau hotarele, ca o execuție mortală, dictată cu o cruzime ce le-a rămas proprie. De altfel, Mihai Eminescu numea Rusia “o putere care mistuie” și că “Împărăția rusească nu este un stat ... este o întreagă lume”. Dar tocmai de aceea, și semnarea la Paris, la 28 octombrie 1920, a *Tratatului de unire a Basarabiei cu România*, a constituit miraculosul eveniment milenar și de nesperat, prin care se puneau punct unei epoci, cu nefasta ei suită de situații tragice, abătute din nefericire, asupra românilor din Basarabia – o vreme când România înceta a mai fi obiect de împărțit și avea în sfârșit, calitatea de parte la tratatul prin care își stabilea frontiera sa de răsărit.

Era pentru prima dată, în istoria noastră, când frontiera României de pe Nistru se stabilea printr-un tratat la care, și România era parte; dar a rămas și singura, pentru că suita de acțiuni – *Pactul Ribbentrop – Molotov*, *ultimatumul* din 1940, “târgul” de la Yalta din 1945, cât și *Tratatul de pace* din 1947 – toate acestea i-au fost impuse cu forța României, iar *Pactul Ribbentrop – Molotov* precum și *ultimatumul* din 1940 se află la baza stabilirii frontierei dintre România și Ucraina, dar și dintre România și Republica Moldova.

Înfăptuirea României Mari s-a produs prin actul de voință nestrămutată a românilor, în primul rând, dar și în baza principiilor și regulilor dreptului internațional și de echitate, precum și cu sprijinul opiniei publice din acea vreme, totodată. Provinciile românești și-au decis soarta, unindu-se cu Țara, încă din 1918, în vreme ce prin tratatele de pace semnate de România în anul 1919-1920 și intrate în vigoare în anii următori, au fost recunoscute aceste acte mărețe și consfințită hotărârea istorică a acestora, la nivelul întregii omeniri.

Se cuvine să notăm faptul că, alături de celelalte tratate semnate la Conferința de pace (1919-1920) – de la Saint-Germain, Trianon, Neuilly sur Seine și Sèvres, *Tratatul de unire a Basarabiei cu*

2 I. Arnăutu, *12 invazii rusești în România*, Edit. Saeculum I.O., București, 1996.

România se află și el, în egală măsură, la baza recunoașterii și a consfințirii legitimei dorințe de veacuri a românilor care fusese, într-un mod curajos, cu autoritate și demn exprimată, prin deciziile adoptate de către *Sfatul Țării* de la Chișinău (27 martie 1918), de *Congresul general al Bucovinei* (28 noiembrie 1918) și de *Marea Adunare de la Alba Iulia* (1 decembrie 1918), încherindu-se astfel, procesul de unificare a românilor. Cele trei uniri reprezintă, împreună, *alfa și omega* întregirii neamului românesc.

Așa cum se știe, marea problemă a României, în 1916, nu era aceea, dacă să intre sau nu, în război – pentru că altfel, nici nu ar fi avut calitatea de beligerant, spre a putea participa la Conferința de pace, ci cărei tabere anume să i se alăture; dacă intra alături de Puterile Aliate și Asociate, avea șansa să-și recupereze Transilvania și Bucovina de Nord, dar eterniza în schimb, stăpânirea rusească asupra Basarabiei; dacă intra în tabăra Puterilor Centrale, se excludea unirea Transilvaniei cu România, dar ar fi avut prilejul alipirii Basarabiei, în cazul victoriei acestora; optând până la urmă, pentru Puterile Aliate și Asociate, România se resemna după jalnicul precept *sauve qui peut* în ceea ce privește Basarabia³ (și nu avea să fie pentru ultima dată, cu excepția anilor 1918 și 1941)⁴. Cu toate acestea, destinul a promovat ceea ce nu părea a fi de imaginat, încât răsturnarea situației inițiale a creat șansa ideală pentru unirea Basarabiei cu România.

Așadar, semnarea *Tratatului* a însemnat ca ecou, dar și ca impact, o nesperată și surprinzătoare realizare și a continuat să fie multă vreme ca atare pentru România și în special, pentru românii dintre Prut și Nistru, un eveniment fantastic, nemaîntâlnit în istoria noastră; nimeni nu-și putea imagina și nici nu era de sperat în acea vreme, o asemenea evoluție favorabilă, prin care să se pună capăt acestui calvar de veacuri.

Situația creată în urma semnării și aplicării *Tratatului*, văzută ca o speranță ce ne era oferită de destin, nu părea să fie aievea și a creat entuziasmul de nedescris ce i-a cuprins pe toți românii – animați de noi speranțe, dar nu a generat totodată, prudența și clarviziunea ce se impuneau pentru menținerea acestei grandioase cuceriri, prin care Basarabia se alăturase României⁵. *Hélas*, evenimentul a rămas și unicul, pentru că documentele semnate ulterior de România în legătură cu teritoriul și frontiera, i-au fost impuse cu forța, precum și din motive ce le sunt imputabile, doar decidenților noștri⁶. Ce poate fi mai trist, nedemn și chiar rușinos – de neiertat, decât faptul că România a rămas singura victimă a *Pactului*

3 V. Lucian Boia, *Primul Război Mondial – Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Edit Humanitas, București, 2014, p.67.

4 Ref. poziția guvernanților de la București față de Basarabia, v. Ion M. Anghel, *Politica externă a României cu privire la Basarabia, reflectată în activitatea diplomaților săi*, Edit. Universul Juridic, București, 2016, p.347-349.

5 Cu o suprafață de aproape 300.000 Km² (cât Italia), pe locul 10 în Europa și cu o populație de 16 milioane de locuitori, din care 80% erau români și un număr de minoritari mai mic decât cei din Cehoslovacia sau Polonia; Ion M. Anghel, *The borders of Greater Romania*, în „Annals of Academy of Romania Scientists”, Series on History and Archaeology, no. 1/2016, p. 31-49.

6 Ion M. Anghel, *Tratate...și tratate*, în *Pagini din Diplomația României*, Vol. II, Edit Junimea, Iași, 2010, p.135-175.

*Ribbentrop-Molotov*⁷, ea nereușind condamnarea acestui act, situat înafara dreptului și al moralei (în tratatele încheiate de România, în anii '90, cu Federația Rusă și Ucraina), achiesând astfel, la ceea ce doar în urma unei Conferințe de pace, se impune învinsului.

Toată această surpriză, de nesperat inițial, s-a redus mai târziu - după cum din nefericire s-a putut vedea – la o iluzie (care a contat totuși, într-o anumită măsură, așa cum voi arăta mai departe), deoarece *Tratatul* nu era documentul în bună și convenită formă întocmit, care în mod inexorabil se cerea, spre a se realiza ceea ce românii crezuseră că s-a întâmplat.

- Conferința de pace a avut darul de a pune capăt flagelului, cu imensele sale pierderi de vieți omenești⁸ și de bunuri materiale, care făcuseră din Europa o adevărată ruină; consfințind pacea ce s-a vrut a fi una veșnică – bazată pe *securitatea colectivă*⁹ și stabilind condițiile – principiile și mecanismele pe baza cărora să fie organizate și desfășurate raporturile dintre statele din noua Europă – scop în care se constituise și Societatea Națiunilor (când agresorii au fost trași la răspundere ca atare)¹⁰, ea și-a fundamentat toate deciziile pe *principiul naționalităților*¹¹, având drept consecință fastă și urgentă, destrămarea de imperii și apariția de noi state naționale suverane, refacerea altora sau reîntregirea statelor suverane existente¹².

- În condițiile în care, la baza păcii și a instaurării noii ordini în Europa, Conferința de pace a pus *principiul naționalităților*, dar fusese proclamat totodată, și *principiul autodeterminării până la separarea națiunilor*¹³ – un concept care se afla în concordanță cu acesta, după ce s-a declarat *stat român independent* (ieșit de sub stăpânirea Rusiei), la 24 ianuarie 1918, iar Sfatul Țării¹⁴ – organul

7 Ion M. Anghel, *România și Pactul Ribbentrop-Molotov: un caz de sechelă eternizată*, în Vol. *Panorama comunismului în România*, Edit. Polirom, 2020, p. 983-995; Ioan C. Popa, *Fața nevăzută a agresorului. Pactul Ribbentrop-Molotov și urmările lui pentru România*, Editura SemnE, București, 2017, p.190-206.

8 Pierderile de vieți omenești de cca. 8 milioane, din care Franța 1,4 milioane, Germania 1,8 milioane, iar Romania 700 mii.

9 “O asociație generală a națiunilor va fi alcătuită în baza unei convenții speciale, în scopul de a da garanții mutuale de independență politică și de integritate teritorială statelor mari ca și celor mici” - Pct. 14 din *Bazele principiale ale păcii* – Woodrow Wilson.

10 În baza Tratatului de la Versailles (art. 227), Wilhelm al II-lea al Germaniei a fost pus sub acuzare pentru ofensa adusă autorității tratatelor internaționale

11 Despre principiul naționalităților, marea revoluție care s-a produs în viața internațională prin proclamarea acestuia, câtă importanță a avut acesta pentru țara noastră, v. George Sofronie, *Principiul naționalităților în Tratatul de pace din 1919-1920*, Edit Albatros, București, 1999, p. 182-240.

12 Ref. impactul asupra României, v. *Diplomația României după Marea Unire din 1918*, coord. Ion M. Anghel, Edit. Academiei Române, București, 2020, p. 21-37 și 43-47.

13 *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia* (2/15 noiembrie 1917) prin care se recunoștea dreptul popoarelor la autodeterminare, până la separarea și formarea de state independente – proclamată de Lenin.

14 Hotărârea Sfatului Țării din Chișinău, în vol. *Basarabia 1912-2012 (documente și cercetări)*, Edit. SemnE, București, 2012, p. 93-109.

reprezentativ al Republicii Moldova votase (cu 86 voturi pentru și 3 împotriva), la 27 martie 1918, *unirea cu România*, încât românii scăpaseră de sub jugul asupririi barbare țariste, Basarabia și-a exercitat, în modul cel mai explicit și fără nici cea mai mică ambiguitate, *dreptul ei de a se alătura* națiunii din care făcea parte – dar arbitrar, separată de România, condițiile fiind îndeplinite cât se poate de clar și nimic nu mai putea sta în calea acestei doleanțe a românilor din Basarabia.

Așadar, singura chestiune în discuție era să se verifice dacă, pentru voința de unire a Basarabiei cu România, exista și documentul internațional – *Tratatul*, prin care să se ateste și să certifice – consfințind această decizie la nivelul comunității internaționale – acceptarea de către comunitatea internațională a acestui act, ceea ce s-a și asigurat prin *Tratat*¹⁵.

- Rațiunile pentru care părțile la *Tratat* – Puterile Aliate și Asociate au decis că Basarabia este pe deplin, îndreptățită să se unească cu România, au fost riguros formulate în preambulul la *Tratat*, ele fiind cât se poate de explicit statuate și de necontestat, din punctul de vedere al regulilor juridice care se aplicau în domeniu, inclusiv în armonie cu conceptele pe care Conferința de pace le-a adoptat. Anume, este vorba despre aceste obiective – piloane: interesul menținerii și asigurării păcii generale în Europa; menținerea Basarabiei sub o suveranitate care să corespundă aspirațiilor populației sale; din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic, reunirea Basarabiei cu România se justifica pe deplin, iar populația ei și-a manifestat dorința de a se uni cu România. În opinia noastră, considerentele enunțate corespund întocmai principiilor de drept, ele fiind convingătoare și irefutabile; de menționat, este faptul că o asemenea motivare, amănunțit și solid argumentată, nu se regăsește în celelalte tratate semnate la Paris.

Drept urmare, în partea dispozitivă a *Tratatului*, se menționează, *inter alia*, că Părțile contractante recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, identificându-l, prin descrierea granițelor acesteia (art.1); se prevede constituirea Comisiei care urma să fixeze pe teren noua linie de frontieră a României (art. 2); în art. 3-6, sunt reglementate problemele referitoare la tratamentul nediscriminatoriu al populației, cu privire la cetățenia română ș.a.; instituirea controlului Comisiei Europene a Dunării asupra brațului Chilia (art. 7); asumarea de către România a părții ce revenea Basarabiei din datoria publică a Rusiei (art.8). Într-un cuvânt, sunt reglementate prin *Tratat*, toate problemele care se ridică în cazul unei cesiuni de teritoriu și de transfer a populației în cauză.

Dar prevederea esențială, fără de care *Tratatul* nu ar fi avut sens – lipsindu-l de orice efect și pe care se cuvine să o menționăm în mod deosebit, se află în art. 9: “Înaltele Părți contractante vor invita Rusia să adere la *Tratatul de față*, de îndată ce va exista un Guvern rus recunoscut de ele. Ele își rezervă

15 Ref. rolul diplomației în înfăptuirea României Mari, v. Ion M. Anghel, *Tratatul de la Trianon. Document esențial care stă la baza Marii Uniri*, Edit. ProUniversitaria, București, 2021, p. 13-14.

dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor toate chestiunile care ar putea fi ridicate de Guvernul rus cu privire la detaliile acestui Tratat, fiind bine stabilit că fruntariile definite de acest tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde, nu vor putea fi puse la discuțiune.”

Se prevedea, în sfârșit, iar acest aspect are un caracter inexorabil, din punctul de vedere al interesului abordării acestei probleme, anume că *Tratatul* “va fi ratificat de Puterile semnatare. El nu va intra în vigoare decât după depunerea acestor instrumente de ratificare”¹⁶ (rigoarea acestei prevederi se explică prin faptul că obiectul reglementării îl constituie modificările teritoriale și populațiile care trec de la un stat la altul). Nu s-a prevăzut nimic, în ceea ce privește *garantarea executării Tratatului*¹⁷ (așa cum este în cazul *Tratatului de la Versailles*), pentru că orice problemă care s-ar fi ridicat urma să fie supusă arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor (v. și art. 10 – 12 din *Pactul Societății Națiunilor*).

De o importanță capitală, sunt art. 1 și 9 din *Tratat*, pentru că prin acestea se consacără, *in terminis*, înlăturând orice obstacol și fără umbra de îndoială, reunirea, în sfârșit, a Basarabiei cu România.

În *Tratat*, deși lapidar întocmit (9 articole pe 4 pagini, față de 364 articole pe 105 pagini, câte are *Tratatul de la Trianon*), se ține seama, cu toate acestea, de ceea ce se impune în cazul cesiunilor de teritoriu, iar în comparație cu celelalte tratate care au fost semnate la Conferința de pace, este extraordinar prin ceea ce se decide, precum și prin modul în care se reglementează o asemenea delicată problemă.

Criticile aduse de Nicolae Titulescu¹⁸ textului acestui *Tratat* aveau în vedere extinderea jurisdicției Comisiei Europene a Dunării (art. 7) – o partajare de competențe care nu existase, Rusia având deplina suveranitate asupra acestei zone (deci nu trecea la România, Basarabia intactă) și faptul că Guvernul rus avea “dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor, toate chestiunile ridicate de Guvernul rus cu privire la detaliile acestui Tratat” (art. 9); credem însă, că delimitarea, *expressis verbis*, impusă prin precizarea “detaliile acestui Tratat” și nu orice altă problemă, este suficientă și categorică, fiind stabilit *ad litteram* că “fruntariile definite de acest Tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde nu vor putea fi puse în discuție”.

Sed, dies fasta – miraculum est! Situația insurmontabilă ce se crease din cauza prăbușirii și destrămării Imperiului țarist, ca urmare a Revoluției socialiste din octombrie 1917 – când Rusia părăsise

16 Tratatul a fost ratificat de Marea Britanie (14 aprilie 1922), România (19 mai 1922), Franța (24 aprilie 1924) și Italia (22 mai 1927).

17 Ion M. Anghel, *Dreptul tratatelor*, rev. , Vol. II, Edit. Lumina Lex, București, 2000, p. 905-914.

18 *Basarabia pământ românesc*, Edit. Rum - Irina, București, 1992, p. 55-58.

Alianța ieșind din război, în urma *Armistițiului* din 2 decembrie 1918 și apoi, semnând *Tratatul de pace de la Brest-Litovsk* încheiat cu Puterile Centrale¹⁹, cu un teatru de război extins pe întreaga întindere a Rusiei și neavând un guvern recunoscut de Conferință, a fost evitată, cu toate acestea, de Conferința de pace, prin decizia luată de ea și formularea ingenioasă și benefică a textului de *Tratat*; respectând întocmai regulile din domeniul încheierii tratatelor și în spiritul ideii de dreptate, Conferința oferea o soluție ideală pentru România; din aliată a Rusiei, România devenea beneficiara în revendicarea ce o avea de secole, iar Basarabia se reunea cu Țara. Problemele ce aveau să fie ridicate nu țineau în mod special, de textul *Tratatului*, ci mai curând, de faptul că Rusia sovietică cerea să i se *înapoieze cu orice preț Basarabia*, ca și când n-ar fi existat nicio reglementare (ignorând total *Tratatul*).

Tratatul rămâne documentul cardinal, în întreaga noastră istorie, deoarece stă la baza unirii Basarabiei cu România. Constituindu-se, în mod indiscutabil, ca temei fundamental al unei acțiuni unice în istorie, *Tratatul* decurgea, în mod logic și necesar, din legitimitatea și urgența imperativă a situației anormale și abuzive, ce fusese impusă în 1812.

– Redobândirea Basarabiei de către România²⁰ nu s-a înfăptuit însă, fără tot felul de obstrucții (lipsea partenerul, Rusia aflându-se în instabilitate, ca urmare a bolșevizării ei; se pretindea că Rusia nu ar fi smuls Basarabia de la România, ci ar fi eliberat-o de sub otomani – când era de notorietate faptul că Rusia pusese stăpânire pe Basarabia, în urma unei înțelegeri frauduloase, prin mituirea reprezentantului Imperiului otoman, care negociase, în 1812, la Hanul Manuc din București și de aceea, el a și fost executat pentru felonie; existau tot felul de campanii, desfășurate la Paris, împotriva României).

Cu toate acestea, prin *Tratatul privind unirea Basarabiei cu România* (Paris, 28 octombrie 1920)²¹, s-a realizat reîntregirea românilor, ea fiind nu numai legitimă – conformă cu normele dreptului internațional, ci și cu regulile de echitate – *ex aequo et bono*; această aprobare a unirii conta și ca un act juridic, racordat la nivelul ordinii juridice internaționale, existând la baza acestuia un tratat internațional, semnat la Conferința de pace de la Paris (la care sunt părți chiar statele participante – cu „interese generale” – Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, adică cele care aveau autoritatea să decidă) – „considerându-se că [...] reunirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată” și că „populația din

19Când se pusese la cale, între Rusia și Germania, sfărtecarea și împărțirea României.

20 Ref. la unirea Basarabiei cu România, v. Constatin Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea României* (vol. II), Edit. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 491–492; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, Edit. Enciclopedică, București, 1995, p. 22–27; Ion Agrigoroaie, *Basarabia – pamânt românesc*, și Catinca Agache, *Eminescu și cheștiunea Basarabiei*, în vol. *Basarabia 1812–2012* (documente și cercetări), Edit. Semne, 2012, p. 170–189 și 156–169.

21 Despre istoria Basarabiei, de la răpire până la dezrobirea ei (proclamarea și ratificarea actului Unirii necondiționate), v. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Edit. Humanitas, București, 1991. Despre împrejurările în care a avut loc răpirea Basarabiei (rolul nefast-ticălos jucat de Napoleon în acest marșandaj și cortegiul de suferințe nesfârșite la care au fost supuși românii de poftele nesătule rusești, v. A.D. Xenopol, *Centenarul răpirii Basarabiei*, în *Națiunea română*, Edit. Albatros, București, 1999, p. 252–303; Nicolae Ceachir, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812–1917)*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1992.

Basarabia și-a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România”. „Înaltele Părți contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei”, încât nu mai era nimic de adăugat.

Faptul că Rusia sovietică nu a semnat sau aprobat tratatul, ori că nici nu a aderat la el – deoarece, pur și simplu, nu era necesar, spre a-și produce efectele (pentru rațiunile menționate – v. art. 9), nu avea nicio relevanță în ceea ce privește valoarea – *forța juridică a Tratatului* (nu din cauză că nici României nu i se permisesse să participe la tratatele încheiate de Rusia pe seama ei, prin care i se luase din teritoriu), dat fiind faptul că era vorba despre una dintre deciziile importante luate la Conferință, deci una care oricum, îi era opozabilă. De altfel, atunci când i s-a recunoscut României suveranitatea asupra Basarabiei (1920), i se impunea acesteia totodată, să aplice prevederile *Tratatului asupra minorităților* și în Basarabia.

Tratatul este fundamentat pe aceleași rațiuni și conține aceleași principii care există și în toate celelalte tratate semnate la Conferința de pace – anume, să se asigure în acest fel, o bază solidă a sistemului instituit pentru menținerea păcii, adică să confere constrângerea juridică bazată pe *Tratat*. Drept urmare, *Tratatul* punându-se în aplicare, Basarabia făcea parte, *de iure* și *de facto*, din teritoriul României. Rusia avea să fie invitată să adere la *Tratat*, deîndată ce un nou guvern va fi fost recunoscut (acesta a constituit și unul dintre motivele pentru care dialogul româno-rus s-a reluat mai târziu – Conferința româno-sovietică de la Varșovia, 1921), iar în șirul de tratative româno-sovietice, care s-au desfășurat în perioada următoare, s-a făcut o legătură între *recunoașterea* reunirii Basarabiei cu România și *recunoașterea* de către Rusia a efectelor *Tratatului*.

În virtutea principiului fundamental de drept – *pacta sunt servanda* care i se aplica, *Tratatul*, în sine, era extraordinar, ca instrument juridic constrângător – cu o autoritate incontestabilă și greu de ignorat, precum și ca șansă aparte de a ni se face dreptate și totodată, nesperat de favorabil, dacă avem în vedere evoluțiile, cât și impactul de neimaginat prin care s-a ajuns la încheierea acestuia. Să începem o alianță, luptând alături de Rusia – ipoteză prin care, în mod categoric, nu aveam cum să obținem Basarabia, atunci când obiectivul pentru care se optase era recuperarea Transilvaniei, pentru ca apoi, în urma căderii țarismului, să obținem și Basarabia – o asemenea evoluție extraordinară, reprezenta cu adevărat, o mană cerească pentru români²²; în afară de înlăturarea pericolului ce se crease – extinderea bolșevismului în Europa, adversarul nemaifiind în măsură să se opună, astfel încât Conferința să poată antama și să decidă în această problemă, cu o soluție așa de favorabilă pentru România, reprezenta, într-adevăr, o mare șansă, pe care nu îndrăzneam să ne-o imaginăm.

Menționăm că, în decursul timpului, nu a existat totuși, o atitudine tranșantă în promovarea

22 V. Lucian Boia, *op. cit.*, p. 66–67.

reglementării instituite prin *Tratat* ci, mai curând, una de complezență – dacă nu, chiar de indiferență, din partea unor state părți, ceea ce a încurajat U.R.S.S. să ne conteste acest act în perioada ce a urmat (oricum, *ultimatumul* de la Moscova, din 1940, nu a trezit vreo reacție în favoarea României), chiar dacă înțelegem bine faptul că tancurile rusești nu s-ar fi împiedicat, în 1944 – când mareșalul Jukov își propusese să nu se mai oprească decât la Marea Mânecii, de existența acestui *Tratat*, care, nefiind intrat în vigoare, nu avea nici susținerea respectivă, spre a ni se admite cererea. Dacă mai adăugăm un fapt, ce nu părea câtuși de puțin șocant la vremea respectivă, dar care era esențial pentru noi – refuzul S.U.A.²³ de a participa, alături de celelalte Puteri principale, la *Tratat* (ceea ce a și declanșat presiunile S.U.A. și ale Rusiei asupra Japoniei²⁴ de a nu-l ratifica), ne dăm seama cât de îndrăzneță, dar totodată, și cât de fragilă a fost această importantă decizie adoptată la Conferința de la Paris și cât de iluzoriu s-a dovedit a fi, mai târziu, *Tratatul*.

- Raportându-ne la cadrul juridic – setul de reglementări din dreptul internațional ce i s-a aplicat *Tratatului*, în intenția de a formula câteva considerente despre meritele – ce este pozitiv ori scăderile – neajunsurile *Tratatului*, ne oprim în această analiză juridică asupra următoarelor idei.

Marea bucurie, extazul și speranțele au fost nelimitate, dar lipsea, din păcate, tocmai ceea ce era esențial-nodal și inexorabil – anume, un tratat în bună și convenită formă încheiat, iar din această carență neînălăturată, a decurs, într-o anumită măsură, și calvarul pe parcursul deceniilor care au urmat; exista un document *semnat*, dar nu și *încheiat* – o cerință indispensabilă pentru ca acesta să producă efectul scontat.

Ratificarea, ca și *intrarea în vigoare* a unui tratat, este esențială și rămâne inexorabilă ca atare, deoarece abia din acest moment al ratificării, se asigură existența și aplicarea acestui act internațional constrângător, devenind operativ; doar atunci, are valoarea scontată – rațiunea însăși pentru care se și încheie orice tratat; de regulă, în clauzele finale ale oricărui tratat, trebuie să se precizeze cum și când anume intră acesta în vigoare, precum și de la ce dată se aplică; din acest moment al intrării în vigoare, obligațiile care le revin părților la tratat trebuie să fie îndeplinite întocmai și cu bunăcredință – *bona fide serviens*, sub sancțiunea angajării răspunderii lor, în conformitate cu regulile ordinii juridice internaționale, de care este ținut orice stat²⁵.

În *Tratat* se prevedea, într-adevăr, că Rusia este invitată să adere la acesta, dar ea nu avea, și

23 În punctul 6 din cele 14, Wilson avea în vedere doar evacuarea trupelor străine pentru ca Rusia să fie liberă și nestingherită (pct. 6) și nicidecum unirea Basarabiei cu România.

24 În 1925, intervenind o înțelegere între Rusia și Japonia cu privire la insula Sahalin, aceasta din urmă s-a angajat să nu ratifice *Tratatul* – v. Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*, Edit. Victor Frunză, București 1992, p.514.

25 Ref. regulile în materie, v. Ch. Rousseau, *Droit International Public*, 3-ème édition, Edit. Dalloz, 1965, p. 25-52; *International Law, A Treatise by L. Oppenheim*, vol. I – *Peace*, Eight Edition, edit. By H. Lauterpacht, Longmans, p.903-923; Ion M. Anghel, *Dreptul tratatelor*, Vol. I, Edit. Lumina Lex, București, 2000, p. 181-560, precum și Vol. III/2005.

dreptul să pună în discuție “fruntariile definite de acest *Tratat* precum și suveranitatea României asupra teritoriului pe care le cuprinde”. Totul părea – și chiar, exista rațiune, într-o anumită măsură, pentru acesta, de a fi extraordinar, cel puțin la prima vedere; dar, întrucât nu toate Puterile Aliate și Asociate au fost părți la *Tratat*, valoarea acestui document era afectată și de natură a suscita îndoieli, deoarece statele care nu participaseră aveau calitate de terț și nu erau ținute de obligația de a ține seama de ceea ce se convenise și urma să se facă, încât *Tratatul* a ajuns să fie inefectiv din punct de vedere juridic; mai mult, nu toate statele părți la *Tratat* l-au și ratificat.

Pentru a se ajunge la încheierea unui tratat, trebuia să se parcurgă, în mod obligatoriu, fazele următoare: negocierea - pentru ca părțile să ajungă la convenirea unui text, parafarea, semnarea textului (ca mijloc de probă a documentului asupra căruia părțile s-au pus de acord), ratificarea documentului de către părți – ceea ce reprezenta însăși manifestarea consimțământului de a se angaja al părților contractate și apoi, schimbul instrumentelor de ratificare spre a-și aduce la cunoștință, în mod reciproc, faptul că a avut loc ratificarea tratatului; abia la sfârșitul acestui lanț procedural – când se întâlnesc voințele părților contractante, ne-am fi aflat în faza existenței unui document internațional în bună și convenită formă, care să lege părțile contractante – sancționat juridicește.

Drept urmare, s-a ajuns în situația ca *Tratatul* să nu existe ca atare – un act constrângător *vinculum iuris*, pentru că nu s-a procedat potrivit regulilor care guvernează domeniul încheierii tratatelor, el reducându-se la un document *semnat*, dar nu și *încheiat* în bună și convenită formă²⁶, așa cum era necesar.

Semnalăm de altfel, și faptul că, în documentul ce se află în discuție, s-a făcut precizarea esențială “Tratatul ... va fi ratificat de Puterile semnate. El nu va intra în vigoare decât după depunerea acestor ratificări” – nimic mai clar și mai riguros prestabilit; în conștiință, fără parcurgerea întocmai a acestui circuit de proceduri, care fiind imperative, nu se putea devia de la ele – fără ratificarea și depunerea instrumentului de ratificare, nu exista decât un instrument care nu avea încă darul de a produce efectele preconizate – totul reducându-se la constatarea deciziei Conferinței de pace și menționarea despre ceea ce s-a făcut și trebuia să se facă, pentru ca documentul să aibă forță juridică – *vinculum iuris*.

Ca atare, România nu dispunea de un tratat intrat în vigoare – fără de care ea nu-l putea pune în aplicare și nici să-l opună Rusiei – care nici nu aderase la el, așa cum se prevedea.

Se cuvine să menționăm, și faptul că intrarea în vigoare a *Tratatului* era condiționată, în mod explicit și strict, de ratificarea acestui document, doar de către *părțile semnate ale Tratatului*, printre

26 Prin încheierea unui tratat se înțelege “parcurgerea unei întregi succesiuni de etape ce trebuie urmate, ansamblul de activități care trebuie desfășurate, precum și ansamblul de proceduri și reguli care trebuie respectate astfel încât tratatul să intre în vigoare” (art. 1 din l. 590/2003).

care nu figura însă, și Rusia; intrarea în vigoare a *Tratatului* nu depindea câtuși de puțin, de atitudinea adoptată de Rusia față de document, pentru că numai în urma aderării sale, aceasta ar fi devenit parte la *Tratat*, ceea ce însemna că Rusia se alătura doar și se angaja, acceptând *tale quale* acest document, și nu că l-ar putea pune în discuție.

Dacă ar fi fost ratificat – așa cum era prevăzut și în consecință, exita și intra în vigoare, *Tratatul* își producea efectele indiferent de atitudinea Rusiei. Așa se explică și tactica adoptată de Rusia – tergiversarea prin discuții îndelungate și fără a ajunge la ceva angajant, precum și presiunea exercitată împreună cu SUA, asupra Japoniei să nu ratifice *Tratatul* (inclusiv refuzul de a restitui tezaurul care fusese depus spre păstrare în 1916 și 1917); în tot acest timp, Rusia sovietică aștepta momentul soluționării, pe altă cale, a diferendului – ceea ce s-a și întâmplat, în baza *Pactului Ribbentrop-Molotov* (23 august 1939) și a *ultimatumului* din 1940.

În condiții normale, credem că, *Tratatul* fiind un text bine conceput, chiar ingenios – dacă ținem seama de contextul existent la acea dată, situația ar fi fost cu totul alta, chiar ideală pentru România. Rămâne însă un semn de întrebare, anume că acest argument – invocarea *Tratatului*, precum și reglementările ce erau în vigoare la acea dată (*Pactul Briand-Kellog* sau *Convenția de la Londra cu privire la definiția agresiunii*) nu se regăsesc, sub nicio formă, evocate în discuțiile care au avut loc cu ocazia *ultimatumului* din 1940.

- Dar, trecând peste discuția antamată cu privire la *forța juridică* a *Tratatului* – ca urmare a neratificării lui, se ridica, în mod inevitabil, și problema capitală – cea a *opozabilității* acestuia – față de ce state putea fi invocat documentul, în general²⁷, iar față de Rusia, în mod special.

Facem precizarea, încă de la început, că deși Rusia nu avea calitatea de parte la *Tratat*, era totuși, ținută de prevederile acestuia, poziția ei față de *Tratat* fiind una atipică – *sui generis*; or, fără a fi încă parte la acest document – ceea ce urma să aibă loc abia prin aderarea ce i se oferea acesteia, trebuia să i se aplice totuși, în virtutea deciziei Conferinței – exact așa cum s-a statuat prin *Tratat*, fără să i se ceară consimțământul; îndată ce avea calitate de subiect de drept internațional, Rusia sovietică putea să ridice orice alte aspect, decât unirea Basarabiei cu România.

Problema de principiu care se ridica era aceea dacă *Tratatul* a produs efecte numai față de părțile contractante sau în general și în mod special, față de Rusia. Așa cum se știe, *pacta non obligant nisi gentes inter quas inita*, deoarece principiul *res inter alios acta nec nocent nec prodest* – având corespondent în dreptul internațional, *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*, nu obligă decât părțile la acel tratat – “un tratat nu crează nici obligații, nici drepturi pentru un stat terț, fără consimțământul său” (art.

27 L. Oppenheim, *op.cit.*, p. 925-929; Decizia Curții Internaționale în German interests in polish upper Silesia case.

34)²⁸. Cu toate acestea, “O obligație ia naștere pentru un stat terț dacă statul terț acceptă, în mod expres și în scris, aceste obligații”(art. 35)²⁹.

Așadar, de la regula potrivit căreia un tratat produce efecte (drepturi și obligații) numai între părțile contractante, există unele excepții. Deoarece este vorba despre un principiu fundamental de drept – nefiind de conceput nașterea unei obligații în sarcina unui alt stat fără consimțământul lui, în cazul în care *Tratatul* ar fi existat, ca document valabil (dacă ar fi fost ratificat și intrat în vigoare), Rusia ar fi putut invoca și ea, acest *principiu al relativității efectelor tratatului*; în speță, existau însă, prevederile art. 9 din *Tratat*, prin care putea să-i fie impusă o asemenea obligație, pentru că Rusia era doar invitată să adere la *Tratat*, fără a putea pune în discuție decizia referitoare la unirea Basarabiei cu România.

De subliniat așadar, este faptul că nu era necesar și nici măcar permis să i se solicite Rusiei acordul – acceptarea *Tratatului*, pentru ca acesta să intre în vigoare și nici pentru a produce efectele avute în vedere prin această reglementare, în cazul în care documentul ar fi intrat în vigoare; dar nici dacă nu intrase în vigoare încă, nu însemna că acest document rămânea fără nicio relevanță în ceea ce privește poziția Conferinței de pace, care instituisse o nouă ordine juridică în ceea ce privește legitimitatea unirii Basarabiei cu România, întrucât chiar Rusia proclamase dreptul unei națiuni de a ieși din compunerea ei.

Pe de altă parte, este de notat și faptul că la Conferințele de pace, participă numai statele beligerante și cele asociate și că de regulă, deciziile impuse privesc exclusiv pe beligeranții învinși și nu pe statele care nu s-au aflat în conflictul respectiv. Regulile dreptului internațional³⁰ admit, iar în jurisprudența Curților internaționale de justiție³¹, se consideră totuși, că de unele obligații ce rezultă din tratate, trebuie să țină seama nu numai statele părți la documentul prin care acestea au fost stabilite, ci și celelalte state, chiar dacă nu sunt parte la el. Astfel, se ajunge ca, în unele cazuri, să aibă loc aplicarea directă a prevederilor dintr-un tratat (fără a fi fost notificat printr-un alt act decât ratificarea tratatului respectiv); posibilitatea ca un stat să adere la un tratat fără a fi nevoie de aprobarea părților la acesta sau formularea de rezerve la un tratat pe care îl ratifică; în unele tratate, se stipulează, în mod expres, că beneficiul dispozițiilor se extinde și la alte state care nu sunt parte la tratat; de asemenea, în cazul în care se crează o situație obiectivă – când apare un stat nou și acesta este tratat ca atare, în comunitatea internațională (*cazul insulelor Aaland, Statutul Antarcticii ș.a.*); dacă este vorba de un tratat politic sau referitor la teritoriul de stat – așa cum este și cazul nostru.

28 *Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor* (1969).

29 *Ibidem*.

30L. Delbez, *Les principes généraux du Droit International Public*, IIIe éd., Paris, 1964, p. 313-331.

31 Opinia Curții Internaționale în cazul *International Status of South – West African case*.

În practica internațională, sunt cunoscute cazuri în care au fost implicate și alte state decât părțile la tratat – fie în poziția obținerii unor drepturi și avantaje (*stipulațiunea pentru altul*), fie în aceea de impunere a unor obligații – *pacta in odium tertiorum*, deși aceste state nu fuseseră parte la conflictul cu privire la care avea loc soluționarea. În această ordine de idei, menționăm faptul că la Congresul de la Berlin (1878), când i s-a recunoscut României independența, i s-au impus totodată, și obligații – *inter alia*, printre care figura și cedarea celor trei județe din sudul Basarabiei, Rusiei, în condițiile în care România nu participase la Congres și nici nu era parte la tratatul respectiv³². Prin *Tratatul de pace* (1947), în art. 28(4), i s-a impus României renunțarea la toate reclamațiile împotriva Germaniei, care nu fuseseră reglementate până la 8 mai 1945³³. Dar, prin *Protocolul aditional secret* (pct.3) la *Tratatul de neagresiune dintre Germania nazistă și Rusia bolșevică* (Moscova, 23 august 1939), s-a mers și mai departe decât angajarea unui stat care nu avea calitatea de parte la un tratat și anume, s-a decis lichidarea acestora prin agresiunea care a urmat.

Nu trebuie ignorant faptul că, până la Conferința de pace, a dominat *principiul echilibrului de forțe și al compensațiilor*, când totul era dictat de Marile Puteri, dar chiar și după aceea, când a fost înlocuit cu *principiul naționalităților*, practica dictatului de către Marile Puteri nu a încetat.

Soluția din art. 9 a *Tratatului* era pe deplin îndreptățită – având o autoritate deplină și în condițiile de atunci; *principiul naționalităților*, care a fost pus la baza deciziilor Conferinței, s-a aplicat în mod firesc, și în cazul Basarabiei; dată fiind situația – lipsa unui guvern recunoscut care să reprezinte Rusia, Conferința s-a văzut obligată să decidă în sensul confirmării dorinței de unire a Basarabiei cu România; nu era pentru prima oară când ceea ce se decidea la o Conferință de pace, se impunea întregii omeniri.

- *Summatim*, menționăm următoarele:

Dacă *Tratatul*, ca orice alt document politico-juridic internațional, ar fi fost ratificat – așa cum în mod indiscutabil, se impunea, potrivit clauzelor sale finale și ar fi intrat astfel, în vigoare, s-ar fi pus în concordanța necesară, *situația de fapt* – unirea Basarabiei cu România, așa cum se realizase ea, cu cea *legală* – recunoașterea, ceea ce ne-ar fi oferit formula ideală ca autoritate, cât privește legitimitatea aspirațiilor noastre și ar fi fost astfel, imbatabil de eficientă, pentru respingerea pretențiilor URSS de a mai pune în discuție validitatea actului unirii Basarabiei cu România. Unirea ar fi durat ca atare, numai dacă nu s-ar fi produs acel accident istoric - când evoluțiile ce au urmat nu mai aveau cum să rămână

32 Ion M. Anghel, *Tratatetele încheiate de România ca ultim criteriu de apreciere a politicii sale externe*, Edit. Junimea, Iași, 2013, p. 43-46.

33 Ion M. Anghel, *Un caz de posibilă aplicare a principiului echității în relațiile dintre două state membre ale Uniunii Europene*, în vol. *Reglementări ale Uniunii Europene de o importanță deosebită sui-generis pentru România*, Edit. Universul Juridic, București, 2016, p. 308-332.

cele normale, ele devenind potrivnice *sistemului de la Versailles*. *Tratatul* era într-adevăr, diferit – un caz aparte, când una dintre Marile Puteri ale lumii nu participase la actul de decizie, prin care i se impusese o măsură care, în condiții normale, era de prevăzut cum va reacționa.

Rămânând neratificat, *Tratatul* se prezenta aproape ca un act de intenție ce se cerea a fi dus mai departe cu procedura, spre a fi în stare să aibă impact – efecte juridice și sancționat ca atare; deoarece documentul nu era încă adus în stadiul în care să i se aplice regulile în materie – nefiind ratificat, el nu exista, în sensul că nu putea reprezenta un temei juridic suficient, care să conducă la aplicarea regulilor pe care le conținea. În această privință, cerința era cât se poate de precisă și inevitabilă – “nu intră în vigoare decât după depunerea acestor ratificări”; o asemenea riguroasă formulă nu s-a folosit și în cazul celorlalte tratate semnate la Conferință (în *Tratatul de la Trianon* se prevede sec “va fi ratificat”).

În același timp, se cuvine și trebuie să menționăm, totodată, faptul că, deși *Tratatul* nu a intrat în vigoare (din cauza neratificării lui de Japonia), importanța și consistența acestui act rămân totuși notabile, iar efectele lui – atâtea câte s-au produs, au fost extraordinare și în niciun caz, contestate sau respinse, chiar și în această ipostază. Deși s-a oprit la stadiul semnării lui, *Tratatul* – așa cum era, neratificat –, a stat totuși, la baza reunirii – o situație cu totul aparte. *Tratatul* nu a fost respins de niciun stat (ignorarea nu este același lucru cu respingerea lui). Franța, alături de Marea Britanie (primul stat care a recunoscut unirea Basarabiei cu România) au susținut unirea la Conferința de pace, fiind părți la *Tratat* și l-au ratificat. Georges Clemanceau, președintele Conferinței, a avut aceeași atitudine favorabilă; după ezitățile explicate de interesele economice pe care le avea cu Rusia sovietică, Italia s-a alăturat și ea, în favoarea României, ratificând *Tratatul*. Până la urmă, și SUA a recunoscut, în 1933, unirea Basarabiei cu România. Nu numai că niciunul dintre statele semnatare nu s-a dezis de *Tratat*, dar nici celelalte state, inclusiv Rusia sovietică, care se afla în curs de negocieri, nu au făcut-o; documentul, cât și efectele acestuia au fost acceptate, fie expres, fie în mod tacit, de către întreaga omenire – opinia publică mondială percependu-l ca pe un act de dreptate ce se făcea Basarabiei, atâta vreme cât soluțiile adoptate în acest caz au stat și la baza celorlalte tratate semnate la Conferință. Mai mult decât atât, însăși restabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Rusia sovietică ne sugerează *supoziția rezonabilă* că *Tratatul* nu era, pur și simplu, respins, ci dimpotrivă, mai curând acceptat, în mod tacit. Este de menționat, de altfel, faptul că la semnarea *Convenției privind definirea agresiunii*, Litvinov îi declara lui Nicolae Titulescu că “semnând această Convenție, v-am făcut cadou Basarabia”; deși ezitant și inconsecvent, Litvinov exprima ori încerca să ateste o stare de fapt prin care se susținea un dialog și nu o confruntare. Duplicitatea Rusiei sovietice nu a mai putut fi însă ascunsă, văzându-se atunci când urma să se semneze *Tratatul de asistență*, din cauză că era menționată în document “frontiera pe Nistru” și ea nu avea de gând să accepte, așteptând un alt prilej, favorabil intereselor ei.

Unirea Basarabiei cu România se baza pe regulile de drept internațional și pe echitate, care îi confereau legitimitatea; într-un fel, în cazul *Tratatului*, se transpunea la nivel internațional, regula din dreptul intern *error communis facit ius*; de aceea, nu se punea în discuție unirea Basarabiei cu România. Și Rusia sovietică, deși nu i-a convenit, a respectat *Tratatul*, pentru că întreaga comunitate internațională ar fi dezaprobat-o; ea s-a abținut, așteptând momentul potrivit – anume, când România izolată, nu și-a mai putut apăra interesele.

La *Tratat*, din nefericire, au participat doar câteva dintre statele membre ale Alianței, un fapt care i-a redus din autoritatea de care România avea o acută nevoie, în condițiile în care, la toate celelalte tratate, participase majoritatea acestora. Și mai puțin favorabil, a fost faptul că lipsea din acest *Tratat*, puterea cea mai influentă la Conferință – SUA, care nu dorea să dezmembreze Rusia sovietică, ceea ce era simptomatic, cât privește șansa încheierii *Tratatului* și a autorității; chiar și influența favorabilă pe care au avut-o unele state participante la *Tratat* s-a redus în mod treptat, inclusiv garanția și reacția ce se așteptau de la ele, în evoluția ce a urmat – când unele se aflau ele însele, într-o situație disperată.

Rămâne discutabil faptul că, și în ipoteza în care ar fi fost satisfăcută procedura respectivă, iar *Tratatul* ar fi fost intrat în vigoare, ar fi existat siguranța că Rusia - în condițiile expansiunii ei de acaparare de teritorii și subjugare națională și neținând seama de nicio regulă, ar fi acceptat acest document. Dar obstacolul previzibil l-a constituit atitudinea SUA, când Senatul vota împotriva intrării SUA în Societatea Națiunilor și neratificând tratatele semnate la Conferința de pace (printre care și cele pe care le avea cu România), încheia alte tratate cu Austria, Germania și Ungaria (1921), tocmai statele ce se aflau în poziții revanșarde. De notat, este și faptul că tocmai SUA, care a dominat nestingherită desfășurarea Conferinței de pace, influențând-o în mod decisiv, nu se afla printre statele parte la tratat; a refuzat să fie parte, pe motivul că are relații prietenești cu URSS; în afară de faptul că, la Conferința de pace, nu recunoștea tratatele încheiate de România cu Puterile Alianței (Franța, Marea Britanie, Rusia, ș.a.), sub pretextul că erau tratate secrete și contesta calitatea de stat beligerant a României (pentru că încheiasse *Tratatul de la Buftea*), propusese chiar și excluderea României de la Conferința de pace, pentru că armatele române, alungându-l pe Béla Kun, ocupaseră Budapesta, iar Wilson avea în vedere doar autonomia Transilvaniei și nu unirea cu România.

- Modificarea raportului de forțe în Europa, cu regruparea statelor și constituirea de alianțe în funcție de poziția pe care o aveau acestea, de *pro* și *contra* sistemului de la Versailles, au răsturnat însă această ordine³⁴, cu dispariția unor state sau ciuntirea din teritoriul altora – România fiind una dintre

34 Ref. la eșecul politicii de securitate colectivă, v. Ioan Scurtu, *România în Europa secolului al XX-lea*, în *Studii de istorie*, Edit. Ars Docendi, București, 2002, p. 258-260.

victime³⁵, iar soarta tristă a Basarabiei a fost decisă prin crima internațională pusă la cale în baza *Protocolului secret adițional la Pactul Ribbentrop-Molotov*, iar după aceea, a urmat și *ultimatumul URSS*, din 1940.

În condițiile în care Franța capitulase (1940), Marea Britanie se afla sub tirul rachetelor balistice V-2 ale Germaniei, iar Societatea Națiunilor devenise inactivă, puterile dominante în Europa erau cele revanșarde – Germania nazistă și Italia fascistă; împreună cu URSS, ele controlau Europa și decideau soarta altor popoare. Fisurile sistemului de la Versailles se produsese prin șirul de *acțiuni diplomatice* de la *Genova* (1920) – când se regrupau statele occidentale, *Rappallo* (1922) – unde s-au stabilit relațiile diplomatice între Germania și Rusia sovietică, *Locarno* (1925) – când se regrupau statele occidentale în *Pactul renan*, apoi politica de *appeasement*, până la capitularea de la Munchen (1938). După aceea, au intrat în scenă cei care au declanșat confruntarea sângeroasă³⁶. România a fost victima acestor factori perturbanți, iar soarta Basarabiei a fost pecetluită în acest context.

- În urma ruperii relațiilor diplomatice de către Rusia sovietică (ianuarie 1918), pe motiv că România ar fi intervenit militar în Basarabia (după arestarea min. plenip. al României la Petrograd, Constantin Diamandy – care a fost eliberat doar în urma protestului vehement al Corpului diplomatic din capitala Rusiei, pecetluindu-se și soarta tezaurului României), șirul acțiunilor încercate de normalizare a relațiilor româno-sovietice – cel puțin aparent, s-a întins pe parcursul a două decenii³⁷.

Parcursul relațiilor româno-sovietice, pe întreaga perioadă ce a urmat după semnarea *Tratatului*, a fost marcat și teribil distorsionat - agravat, trecându-se de la poziția de aliata inițial, la poziția de state beligerante apoi, din cauza diferendului ce avea la bază obsesia vindicativă “înapoierea, cu orice preț”; era o poziție cu adevărat, inegală și nimicitoare, între România – un stat cărui destinul i-a surâs, oferindu-i o enormă șansă prin legitimarea luptei sale pentru întregirea românilor, încât să se poată menține și ea, ca stat independent și suveran – așa cum se acceptase Conferința de pace, pe de o parte, și imperiul rusesc, întins pe două continente, acaparator și impilator – o închisoare a popoarelor supuse exploatării tiranice. Poziția Rusiei sovietice a constat, în toată această perioadă, în presiunea și amenințarea surdă, în așteptarea momentului când, fără scrupule, să dea lovitura de grație României.

Normalizarea - atât cât aceasta era posibilă, a relațiilor dintre România și Rusia sovietică³⁸ - un

35 Ref. situația critică pe care a traversat-o România după Conferința de pace, v. *Politica externă și diplomația României pe parcursul unui secol de la înfăptuirea României Mari*, Vol. I - *Momentele cruciale*, coord. Ion M. Anghel, Edit. Academiei Române, București, 2018, p. 119-148.

36 Constantin Vlad, *Diplomația Secolului XX*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, p. 81-183.

37 V. Vasile Buga, *Evoluția relațiilor româno-sovietice (1918-1991)*, Vol. *Politica Externă și diplomația româniei pe parcurs de un secol de la înfăptuirea României Mari*, Edit. ...p. 134-140.

38 V. N. Titulescu, *Basarabia pământ românesc*, 1992 și Ion M. Anghel, *Tratate încheiate de România ca ultim criteriu de apreciere a politicii sale externe*, Edit. Junimea, Iași, 2013, p. 88-89.

zig-zag continuu, a avut loc mult mai târziu, după Conferința de pace (1918-1920), prin *Schimbul de scrisori* din 9 iunie 1934 dintre N. Titulescu și M. Litvinov, ca urmare a restabilirii relațiilor diplomatice dintre ele, după aproape decenii; în acest timp, avut loc o suită de întâlniri dintre N. Titulescu cu Gh. Cicerin și M. Litvinov; dar stabilirea relațiilor diplomatice nu a condus, deîndată și în mod lesnicios, la soluționarea diferendului – recunoașterea *Tratatului* și a unirii Basarabiei cu România. Perioada care a urmat se caracterizează, printr-un șir de întâlniri (Copenhaga – 1920, Varșovia – 1921, Genova – 1923 ș.a.) și de convenirea unor acțiuni încurajatoare, dar nesatisfăcătoare ca rezultat (punerea în vigoare, cu anticipație, a *Pactului Briand-Kellogg* – 1929). Tărăgănările au fost produse de refuzul, când în chip brutal – explicit făcut (la Genova, în 1921, Cicerin făcea pentru prima oară, distincție între respectarea *statu quo*-ului teritorial și recunoașterea acest *status quo*, dar nu recunoașterea și *statu quo*-ul teritorial asupra Basarabiei; nici prin *Convenția de la Londra cu privire la definirea agresiunii* (1933), nu se considera obligat să renunțe la respingerea *Tratatului*), când subânteles, al URSS-ului, de a recunoaște *Tratatul*, iar întâlnirile nu au condus câtuși de puțin, la soluționarea diferendului.

În timpul Conferinței de la Montreux (1936), Nicolae Titulescu convenise în sârșit, cu Litvinov și parafasera textul *Tratatului de asistență mutuală dintre România și Uniunea Sovietică* (21 iulie 1936)³⁹, dar acest document nu a mai fost semnat de Litvinov, din cauză că era menționat Nistrul ca frontieră dintre cele două state – ceea ce dovedea faptul că se tergiversase reglementarea, încât diferendul să fie tranșat pe altă cale.

Rămâne de neînțeles de ce, mai ales în deceniul al treilea al secolului trecut, când Rusia, zguduită de revoluție, descompusă ca stat și ca societate, ca urmare a luptelor interne, având loc și intervenții ale armatelor străine, în timpul războiului cu Polonia, era preocupată de un eventual atac al României, dar căuta în același timp, să-și normalizeze relațiile cu alte state, România nu a folosit și ea, acel context favorabil ce i se oferea, pentru a tranșa diferendul cu privire la recunoașterea unirii Basarabiei cu România, precum și recuperarea tezaurului ce-i fusese dat Rusiei în păstrare. *De auditu*, dar și din documentele existente cu privire la discuțiile româno-sovietice care au avut loc la Varșovia, rezultă că reprezentanții Rusiei sovietice, deși erau rezervați în recunoașterea *Tratatului*, manifestau totuși, o anumită flexibilitate pentru soluționarea diferendului. Ca atare, a fost ratat prilejul care i se oferise, printr-o apreciere greșită ori o neînțelegere a situației și pentru că diplomația română s-a lăsat angajată în tactica tergiversării, până în momentul 1940. Și mai mult decât atât, așa cum afirmă unii cercetători⁴⁰, diplomația română ar fi preferat să susțină mai curând, Polonia – care se afla în război cu Rusia, în loc să profite de faptul că Rusia părea mai dispusă ori era nevoită, să recunoască unirea

39 V. textul și discuțiile în N. Titulescu, *op.cit.*, p. 25-34 și 36-42.

40 Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ediția IV, Edit. Univers Enciclopedic, București, 2008, p. 343.

Basarabiei cu România.

Deoarece *Tratatul* nu avea un caracter bilateral, ci apărea ca o decizie a Conferinței și reprezenta rodul atitudinii adoptate de mai multe state din Antantă, dată fiind și valoarea *Tratatului*, efectele acestuia producându-se independent de poziția Rusiei sovietice, consider că tactica discuțiilor bilaterale România – Rusia ce au avut loc, a constituit o capcană; era o discuție româno-rusă, între doi inegali, ca și cum cauza nu ar fi avut nicio legătură cu statele care semnaseră *Tratatul*.

În tot acest timp, Rusia sovietică nu a avut în vedere și nici nu a dat dovadă în niciun fel, de bună-credință, în acțiunea de normalizare a relațiilor sale cu România; ținta obsesivă a URSS a fost să-și ia revanșa prin “înapoierea, cu orice preț”, a Basarabiei și a Bucovinei de Nord.

Dar nu numai că, nerecunoscând *Tratatul*, nu s-a ajuns la normalizarea propriu-zisă a relațiilor pentru o lungă perioadă de timp (aproape 16 ani) – așa cum s-ar fi convenit, cu statul ei vecin – România; Rusia sovietică a stat la pândă, spre a acționa îndată ce a apărut prilejul (*Pactul Ribbentrop-Molotov* și apoi *ultimatum-ul* din 1940); acțiunea ei prădalnică și discreționară a fost aceea de a-și însuși în plus, cu titlu de despăgubire, și Bucovina de Nord care în mod legitim, îi revenise României, în baza *Tratatului de la Saint Germain*, încheiat cu Austria, la care Rusia sovietică nici nu era parte și nu a pregetat câtuși de puțin, să-l violeze (dar și România avea la rândul ei, temei spre a-i cere despăgubiri pentru cele două secole în care o parte din teritoriul României – Basarabia, fusese ocupat de Rusia); și mai grav, nu s-a dat în lături să pună stăpânire pe Ținutul Herța, pe o parte din Delta Dunării și pe Insula Șerpilor, care nu-i aparținuseră niciodată (în Congresul de la Brelin, din 1878, s-a decis că acestea reveneau României); dar nici în Comisia mixtă de frontieră în care participam, nu înceta să-și rotunjească teritoriul pe care, în mod ilegal, îl stăpânea deja, de la România⁴¹. Toate acestea aveau loc pentru că Germania nazistă a lui Hitler și Rusia bolșevică a lui Stalin făceau, în cârdășia lor, legea – *vae victis*, în Europa din acele vremuri. *Quod erat demonstrandum!?*

În justificarea *ultimatum-ului* din 26 iunie 1940, Molotov, ignorând *Tratatul*, pretindea că Rusia ar fi suferit din cauza agresiunii României care ar fi ocupat Basarabia în 1918, deși unirea fusese decisă de Sfatul Țării (în realitate, românii din Basarabia și nu ucrainenii – una dintre minoritățile, fuseseră cei care reușiseră să-și exercite, în sfârșit, dreptul lor indiscutabil la autodeterminare, alăturându-se celorlalți români – un principiu pe care, în mod ipocrit și în mare zarvă, chiar și Rusia îl declarase, dar nu-l aplica), pretinzând că locuitorii Basarabiei – în majoritate români, erau legați de Ucraina (ca limbă și componentă națională)⁴²; în fapt, românii erau majoritari în Basarabia, iar peste Nistru exista o

41 Ion M. Anghel, *Tratate și...tratate*, *op.cit.* p. 154-157.

42 Ref. textul *ultimatum-ului* sovietic din 26 iunie 1940 și discuția min. Gh. Davidescu, v. Ion Șișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor româno-sovietice 1940*, Edit. Civitas, Chișinău, 2007, p. 85-88.

minoritate română, greu de ignorat; o bruală cutezanță a celui care nu dă seama pentru aberațiile sale ultragiante.

- Prin ineditul lor în istoria relațiilor internaționale, tipologia, ca de altfel și soarta singularizată – *unius a Tratatului*, în forma în care acest document s-a aflat și s-a aplicat timp de două decenii, acestea pot să apară la prima vedere, ca o inadvertență sau anomalie, dacă le raportăm la exigențele procedurii de care trebuia să se țină seama în domeniul angajării statelor prin tratate, astfel încât să se poată beneficia de regimul impus în virtutea principiului *pacta sunt servanda*. Evitarea rigorilor – ratificarea și intrarea în vigoare, tranșant impuse, ar fi putut fi înlăturate, printr-o clauză inclusă în *Tratat*, în virtutea căreia documentul să intre în vigoare și să se aplice încă de la data semnării lui; menționăm însă, că în speță nu era cazul, pentru că importanța domeniului impunea o reglementare mult mai severă.

În urma luptei de eliberare națională pe care popoarele au dus-o împotriva imperiilor opresive, în scopul de a asigura pacea veșnică, Conferința de pace le-a recunoscut libertatea și dreptul lor de a se constitui în state suverane naționale, punând la baza acestora noua ordine juridică; în același sens era și opinia publică din acea vreme. Această nouă ordine politico-juridică internațională, așa cum era consfințită prin deciziile Conferinței de pace și tratatele semnate cu acest prilej, avea un caracter imperativ și o aplicație generală, pentru că ele se bazau pe deciziile Conferinței și angajamentele asumate, mai ales de către Marile Puteri. Ca atare, această ordine, fiind obligatorie față de toate statele, nu era de conceput să implice excluderea Basarabiei de la acest beneficiu. Documentul, chiar dacă nu a fost ratificat și nu a intrat în vigoare, statele existente la acea dată tratându-l și considerându-l ca atare – o decizie a Conferinței, l-au recunoscut totuși – unele în mod expres (prin semnarea și ratificarea lui), iar altele l-au acceptat în mod tacit, în ciuda carențelor pe care le-am semnalat mai sus.

- În concluzie, ținând seama de rolul cardinal și decisiv pe care l-a avut Conferința, în stabilirea păcii și securității, precum și în întronarea unei noi ordini politico-juridice în Europa, cu indiscutabila autoritate pe care aceasta o deține în lume, pe parcurs de un secol – rămânând reperul în raport de care se defineau și se definesc și în prezent, relațiile dintre state, cu perenitatea ce ne este confirmată de întreaga organizare a omenirii, în state naționale (cu excepția unor cazuri aparte), *principiul naționalităților* – devenit apoi, *dreptul popoarelor de a dispune de ele însele* – un principiu fundamental al dreptului internațional, nu putem să nu constatăm influența pozitivă produsă asupra *Tratatului*. Mai adăugăm la acestea, faptul că a avut loc și o flexibilizare, ca urmare a teoriei din doctrină despre *aparențele în drept* și valoarea *actelor putative*. În lumina celor de mai sus, trebuie să fie apreciată și valoarea *Tratatului*, anume că simpla lui semnare a fost *eo tempore*, suficientă, spre a-i conferi acestuia o deplină notorietate în ceea ce privește legitimitatea actului unirii Basarabiei cu România. Ca atare, *Tratatul* a fost acceptat și recunoscut de întreaga comunitate internațională ca fiind valid și obligatoriu,

deoarece actul de unire a Basarabiei cu România se circumscria întocmai, în limitele regulilor ce s-au aplicat, având la bază *principiul naționalităților*. Același principiu și reglementări s-au aflat și s-au aplicat de asemenea, și în cazul celorlalte tratate semnate la Conferința de pace. Așa cum am arătat deja, în virtutea acestui principiu, unanim recunoscut și aplicat, s-au reconstituit noi state, ori unele s-au reîntregit.

- Dacă am face comparație între cele două posturi ale Basarabiei (cea în care s-a aflat și apoi, cea în care se află în prezent), vom constata, cu regret și îngrijorare, că din postura ei de beneficiară, în baza prevederilor *Tratatului* – când hotărârea Sfatului Țării, fiind recunoscută și consfințită, s-a ajuns la marea realizare a României Mari, încât prin întregirea țării, românii să fi putut reveni și ei, în structura statală a națiunii din care fuseseră răpiți (1812) – România, iar un reprezentant al Basarabiei să facă parte (până în 1940), în calitate de ministru, din Guvernul României. Dimpotrivă, în cea de-a doua postură, Republica Moldova, în urma exercitării dreptului ei la autodeterminare⁴³, se reduce doar la un stat format din cele câteva județe din spațiul Basarabiei, lăsându-i în schimb, pe ceilalți români din Basarabia, în voia soartei, sub stăpânirea Ucrainei⁴⁴; nu s-a mai mers din păcate, până la revenirea – unirea ei cu Țara⁴⁵, ci s-a oprit *hélas*, la o soluție intermediară, concretizată în separarea ei de România; cu alte cuvinte, a avut loc o *secesiune* – ruperea unei părți din națiune prin crearea unui al doilea stat alături de România, încât Basarabia s-a îndepărtat în loc să se alătore acesteia (o situație ce se încercase și în cazul Cataloniei, când atitudinea clară luată de Spania a pus capăt acestei erezii).

Cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord constituie o rupere din teritoriu – un *raptus*, ce i-a fost impusă României, prin *ultimatum*-ul calificat – “o declarație de război condiționat”, din 1940, când Molotov a amenințat-o cu folosirea forței armate (la care a și recurs, spre a grăbi ocuparea acestora), în termeni cât se poate de categorici și fără să aștepte, dictând “înapoierea, cu orice preț”, chiar în cursul zilei de 26 iunie; o asemenea amenințare cu folosirea forței a constituit și în acea vreme, o crimă de agresiune⁴⁶ care, în mod evident, nu avea cum să confere legitimitate unui act nul, *ab initio*, nefiind valabil *ex tunc*, ci dimpotrivă, antrena *răspunderea* agresorului – URSS; în consecință, se aplica

43 Nemaivând frontieră comună cu Federația Rusă, ci cu România și Ucraina, ceea ce fusese Republică Socialistă Sovietică Moldova, înființată în 1940 – alcătuită din câteva județe din Basarabia, împreună cu Republica Autonomă Socialistă Moldova, înființată în 1920 (de pe teritoriul căreia se organizau acțiunile teroriste în sudul Basarabiei, precum și în Senatul României), prin ocuparea Bucovinei de Nord și a unor părți din Basarabia, la care s-a adăugat un segment din stânga Nistrului, și-a stabilit, la 23 mai 1921, denumirea de Republica Socialistă Sovietică Moldova, iar la 20 august 1991, în urma declarației de independență, a luat denumirea de Republica Moldova.

44 Ioan Popa și Luiza Popa, *Români, Basarabia și Transnistria*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, p. 173-179.

45 Din relatările unor reprezentanți la Adunarea de la Chișinău, din 1991, rezultă că exista o atmosferă favorabilă deciziei de unire, dar nu s-a mers mai departe, oprindu-se la autodeterminare.

46 Pentru răspunderea statelor în cazul amenințării cu forța sau folosirea forței, v. Carta ONU (art. 2.4) și *Rome Statute of the International Criminal Court* (art. 5) și Ion M. Anghel, Viorel I. Anghel, *Răspunderea în dreptul internațional*, Edit. Lumina Lex, București, 1998, p. 27-116.

principiul juridic *quod nullum est , nullum producit effectum*. În acest caz, situația revenea la starea inițială – *statu quo ante* și trebuia să aibă loc *restitutio in integrum*. Dacă din punctul de vedere al regulilor dreptului internațional, URSS nu putea avea calitatea de suveran asupra Basarabiei, fiind un *non dominus*, ea nu mai era în drept nici să transmită Ucrainei ceea ce deținuse în mod nelegitim, prin rapturile repetate, încălcând regulile dreptului internațional.

O asemenea soluție hibridă – cu două entități statale la care s-a ajuns, deoarece, în 1991, a fost ignorată decizia Sfatului Țării din 1918, iar în vreme ce România se pregătea și intra în structurile euro-atlantice, Republica Moldova gravita în jurul Moscovei⁴⁷, reprezintă în plus, tot o lovitură, dar sub o altă formă și într-o altă epocă istorică, ce este dată națiunii române – un prilej de instabilitate, conflict și distanțare, iar apoi, de posibilă intervenție a Rusiei în zonă. În sensul adagiului *amicus Plato, sed magis amica veritas*, nu este de ignorant nici faptul că prezența militară a Federației Ruse de la Tiraspol, controlul întregii economii a Republicii Moldova, precum și devotamentul unor președinți față de Moscova, creându-se astfel un spațiu de manevră pentru Federația Rusă, încât aceasta, tratându-ne ca pe o gubernie, să ne conteste dreptul nostru sacru de a ne asigura securitatea prin aderarea la NATO. În loc să reîntregească România, Basarabia, la rândul ei a fost secționată prin linia Kalinin, încât o parte dintre români au ajuns sub stăpânirea Ucrainei. În realitate este vorba de o acțiune care coincide cu abordarea Moscovei pentru a-și menține influența în zonă, separând Basarabia de România. Justificarea Rusiei se bazează pe abordarea lui Molotov și anume că populația din Basarabia reprezintă “națiunea moldovenească”.

Victime ale viclenei politice *divide et impera*, România, așa cum este ea și în prezent (fără părți din Basarabia și Bucovina de Nord și cu un vecin incisiv și acaparator – Ucraina), alături de ea aflându-se Republica Moldova (alcătuită din câteva județe, sub dublă presiune – sufocată de strânsoarea Ucrainei și sub amenințarea armatei ruse de la Tiraspol), în vreme ce românii sunt abandonați acum, sub stăpânirea și persecuția Ucrainei (reprimați, pentru că nu mai au dreptul la educație în limba română, românii sunt forțați să-și riște viața pentru a apăra teritoriul Ucrainei de agresiunea rusească), alcătuiesc, împreună, o imagine deloc optimistă a destinului națiunii române, ce ne plasează într-o poziție incomodă și cât se poate de critică – *între Scylla și Caribda*, iar acest lucru ar fi trebuit să le dea de gândit celor care ne conduc, cu privire la relațiile pe care ar trebui să le avem cu Ucraina. În această situație, afirmarea în comunitatea internațională și promovarea intereselor naționale, sunt substantial reduse; *cui prodest?*

De notat este însă, faptul că Basarabia, în forma în care este succedată de Republica Moldova, nemaiunindu-se cu România, are în prezent frontierele fixate față de Ucraina, dar și față România, în

47 Protocolul la Acordul privind crearea Comunității Statelor Independente (Minsk, 1991).

strictă conformitate cu prădalnicul *pact Ribbentrop-Molotov* (încât ea își fundamentează statalitatea pe acesta și nu i se pune în discuție constituirea, separat de România) și în termenii teribili din *ultimatum*-ul URSS din 1940; s-a ținut seama totodată, cu strictețe, de arbitrarea linie Kalinin (prin care Basarabia era secționată și alăturată teritoriilor din Ucraina, încât să împiedice pentru totdeauna, refacerea ei și să se urgenceze procesul de rusificare a românilor); deci, s-a racordat la ordinea de care pretindea că vrea să se rupă. Așadar, în vreme ce întreaga omenire – statele (inclusiv Federația Rusă) și Consiliul Europei au condamnat, în termenii duri care se cuveneau, acest pact criminal, doar România și Republica Moldova – tocmai victimele acestui act, l-au prezervat, acceptându-l fără ezitare și l-au eternizat⁴⁸. Nu ar trebui ca cei care au pus semnătura pe tratatele respective să dea unele explicații?

Dar nu trebuie ignorată și în niciun caz, trecută cu vederea, contribuția nefastă – antiromânească a unor guvernări de la București, care s-au grăbit să scape de această problemă – unirea Basarabiei cu România (o atitudine confirmată și de faptul că la Adunarea de la Chișinău, din 1991, nu a participat nicio oficialitate din România; în mandatul pentru negocieri, propusesem coordonarea dintre România și Republica Moldova a discuțiilor cu Ucraina în problema frontierelor, dar nu a fost aprobată). Manifestându-se ostentativ, spre a dovedi că nu are nicio legătură cu această evoluție de la Chișinău, Guvernul României a recunoscut imediat (primul) Republica Moldova. Astfel, s-a debarasat de o problemă delicată și anume că, odată eliberată, Basarabia ar fi trebuit să ni se alăture, ignorând faptul că ea făcuse parte integrantă din România până la *ultimatumul* din 1940. Semnificativ este și faptul că Președintele României de la acea vreme a refuzat să primească o delegație de la Chișinău, sosită la București pentru a antama problema unirii⁴⁹. Mai târziu, un alt Președinte a refuzat să primească o delegație a tineretului din Republica Moldova.

Abandonată pentru totdeauna, refacerea unității națiunii nu a mai constituit un obiectiv al României – nu a existat niciun plan de țară; s-a ignorat faptul că în acea perioadă, alte națiuni se refăceau și fără o consultare a românilor (prin referendum), guvernanții au și trecut la tranzacționare⁵⁰; responsabilitatea și demnitatea sunt calități la care nu ajunge oricine. S-a oficializat, fără ezitare, ceea ce era întru României, dar în beneficiul Ucrainei (stat care, făcând și el parte din stăpânirea rusească, nu putea fi exonerat pentru oprimarea românilor).

Construindu-se politica externă a României pe obiectivul accederii ei, cât mai urgent și cu orice

48 V. Ion M. Anghel, *România și Pactul Ribbentrop-Molotov; un caz de sechelă eternizată*, în Vol. *Panorama comunismului în România*, Edit. Polirom, Iași, 2020, p. 983-995.

49 Aurel Preda, *Secvențe din activitatea mea ca diplomat al României*, în *Pagini din diplomația României*, Vol. II, Edit. Junimea, Iași, p. 47-81; Ion M. Anghel, *Politica externă a României cu privire la Basarabia, reflectată în activitatea diplomaților săi*, Edit. Universul Juridic, București, 2016, p. 120-121.

50 *Ibidem*; așa se și explică faptul că toate statele vecine – cu excepția Cehoslovaciei, s-au înfruptat di teritoriul României.

preț, aproape obsesiv, ceea ce într-o anumită măsură, era explicabil, dar nu prudent și înțelept, în structurile euro-atlantice, în mod implicit, s-a ajuns și la abandonarea pentru totdeauna, a idealului reîntregirii României, când, în noile condiții, se putea și trebuia ridicată în termeni ce se cuveneau, o asemenea problemă de interes național. În mod surprinzător și nedemn, a reapărut, în anii '90, *sindromul obedienței* față de Răsărit – Federația Rusă și Ucraina⁵¹ (deși era de notorietate faptul că pe parcursul unei jumătăți de secol, România a contestat hegemonia Moscovei și a luptat pentru un tratament de la egal, la egal). Adoptând, din nefericire, lozinca păguboasă “să lăsăm trecutul”, ori inspirându-se din filozofia defetistă “sacrificii istorice”, s-a ajuns la concesiile uluitoare și de neiertat, ale căror consecințe sunt și rămân greu de înlăturat (prin *Tratatul de prietenie* cu Federația Rusă, România a recunoscut, la o jumătate de secol de la *Tratatul de pace din 1947*, că a săvârșit un act de agresiune, deși românii încercaseră să recupereze Basarabia; iar în ceea ce privește tezaurul depus la Moscova, nu s-a făcut niciun progres în vederea recuperării lui; cu acordul României, Federația Rusă, deși nu mai este stat riveran la Dunăre, controlează, de conivență cu Germania, Comisia Dunării, cu toate că 2/3 din Dunărea navigabilă se află pe teritoriul României; prin tratatele încheiate cu Ucraina, România a acceptat pentru totdeauna consecințele zdrobitoare ale stăpânirii Basarabiei de către Rusia).

În urma destrămării URSS și a constituirii de state independente, ca succesoare ale acesteia, printre care figura și Ucraina, se crease în sfârșit, un nou context, de această dată favorabil României, pentru înlăturarea nedreptăților și reunirea românilor din Basarabia cu Țara.

Noul nostru vecin de la Răsărit, Ucraina – un segment din ceea ce fusese Rusia și profitor în totalitate al raptului, avea aceeași abordare și apetit acaparator, ca și Rusia – fiind chiar mai stridentă decât aceasta (nerespectarea tratatelor încheiate fiind de notorietate – vezi cazul Canalului Bîstroe); pretindea că ar fi îndrituită să preia, pur și simplu, ceea ce deținuse Rusia, prin rapturile ce se succedaseră pe parcurs de secole. Față de *Declarația Parlamentului României* (24.06.1991) și a Guvernului (09.11.1991), prin care România saluta independența Ucrainei, exprimând-și dorința de a dezvolta relații prietenești, se preciza totodată, că această declarație nu implica și recunoașterea încorporării în noul stat, a Nordului Bucovinei, Ținutului Herța, Ținutul Hotin și a județelor din sudul Basarabiei – zone care au fost anexate cu forța de URSS și au fost incluse apoi, în structura teritorială a Ucrainei, în baza *pactului Ribbentrop-Molotov*, Ucraina a reacționat așa cum era de așteptat.

În scopul de a tranșa cât mai rapid o asemenea problemă și a-și consolida fără lungi discuții, luarea în stăpânire a Basarabiei (cu excepția Republicii Moldova și a zonei nistrene) și a Bucovinei de Nord – moștenite de la URSS, Ucraina a dus negocieri cu România, încă din 1992, asupra frontierei

51 Aurel Preda-Mătășaru, *Concesiile periculoase. Renunțări inutile*, Edit. Sylvi, București, 2000, p. 67-81. Ion M. Anghel, *De ce Federația Rusă mai face parte din Comisia Dunării*, în *Pagini din diplomația României*, Vol. IV, Edit. Junimea, Iași, 2012, p. 319-347.

dintre ele. Dar, în condițiile în care pozițiile celor două state erau diametral opuse, ținând seama și de faptul că Ucraina refuzase să condamne *pactul Ribbentrop-Molotov* – ceea ce nu surprindea câtuși de puțin, și câtă vreme poziția României în negocieri se menținea pe linia *Declarației Parlamentului*, negocierile s-au blocat. În această situație, Ucraina și-a schimbat tactica, propunând mai întâi, încheierea *Tratatului privind relațiile de cooperare și bună vecinătate dintre România și Ucraina* (1997) în care, în art. 1, s-a statuat prevederea “reafirmă că frontiera existentă între ele este inviolabilă...” Ca atare, prin această manevră – acceptată de România, s-a ajuns ca problema frontierei să fie în mod implicit rezolvată, iar obiectul reglementării prin *Tratatul de frontieră dintre România și Ucraina*, încheiat ulterior, s-a redus doar la reproducerea textului din *Tratatul de frontieră dintre România și URSS*.

Dar faptul că Ucraina se desprinsese de URSS nu-i conferea, în niciun caz, de principiu și necondiționat, și calitatea ce și-o aroga, de titular al teritoriului ce-l primise de la aceasta, cu atât mai mult cu cât titlul cu care URSS îl deținuse, era cel puțin discutabil. În conformitate cu regulile internaționale – art. 2 din *Convenția privind succesiunea de state la tratatele internaționale* (1978), statul succesor – Ucraina trebuia să aibă și consimțământul României, spre a deveni astfel, parte la *Tratatul privind frontiera dintre România și URSS*, deoarece trecerea Ucrainei în poziția de parte la *Tratatul* care existase între România și URSS nu se producea automat. În același sens, este și doctrina unde prevalează opinia potrivit căreia, aceste tratate nu sunt supuse succesiunii, ci se convine între statul succesor și statul parte la acel tratat. În cazul de față, nefuncționând principiul succesiunii de drept automat la tratate, nu avea loc preluarea *Trataului de frontieră* pe care-l avusese URSS cu România.

Preținzând că ar servi interesele României și trecând peste poziția exprimată de Parlamentul acesteia, vremelnicii noștri guvernanți, ignorând interesul național – de refacere a țării, au agreat în mod solemn, prin tratate, consfințirea ruperii Basarabiei de România; drept urmare, s-au precipitat, începând negocierile, doar pentru a satisface pretențiile sfruntate ale Ucrainei; România nu a primit absolut nimic, ci a cedat Ucrainei ceea ce i se cuvenea, încât până și Delta Dunării a fost împărțită cu Ucraina; a intrat de asemeni și în stăpânirea Insulei Șerpilor. *Tratatul* nu este unul *sinalagmatic* – nu crează drepturi și obligații în egală măsură pentru ambele părți, neținându-se seama de interesul reciproc. Spre a se eterniza această cedare și a pune capăt pentru totdeauna, speranței de unire a românilor din Basarabia, s-a încheiat *Tratatul*, prin care exclude orice altă discuție în această problemă.

Pentru mandatul de negociere a *Tratatului privind frontiera cu Ucraina*, au fost discutate mai multe variante, dar până la urmă negocierea s-a purtat, în fapt, pe cuvântul de ordine “cedarea necondiționată și definitivă” – ca și cum *nu* ar fi existat o altă alternativă decât a cedării, pe linie.

Cu toate că existau atunci (pentru că România nu mai poate să ridice această problemă – stingerea contenciosului făcându-se pentru totdeauna) numeroase și suficient de solide – irefutabile

argumente, spre a se ajunge la eliminarea sau cel puțin, la reducerea dimensiunii acestor teribile nedreptăți, făcute pe seama României și în beneficiul Ucrainei, spre a-i respinge, cu vigoare și demnitatea la care ne așteptam, pretențiile Ucrainei, s-a ajuns – urmare a deciziei nefericite și a deficiențelor în negociere, ca România să cedeze pe toate planurile. Prin încheierea *Tratatului de frontieră*, România a legalizat întreaga suită de rapturi la care ea a fost supusă (*cedarea*, în 1812, a Basarabiei de către Turcia care nu avea un asemenea drept; *dictatul* lui Otto Bismark la Congresul de la Berlin, din 1878, *ultimatum*-ul din 1940 și *târgul de la Yalta*, precum și *Tratatul de pace*, din 1947). În afara acestor fărâdelegi, care au lăsat urme asupra destinului românilor, și mai grav este că s-a pecetluit destinul românilor aflați sub stăpânirea Ucrainei. Ce să mai vorbim despre întinarea – disprețul față de memoria celor care nu s-au mai întors din Stepa Calmucă și Cotul Donului. Urmarea fatală – nedreaptă, nedemnă și rușinoasă constă în faptul că asemenea teribile acte au devenit legitime; din crime care atrag pedepse, ele au devenit acte valabile. De-a dreptul illogic și aberant este faptul că au fost trecute cu vederea și acceptate ca acte valabile, din punct de vedere a regulilor internaționale, ceea ce îi inculpă și ar trebui să răspundă, acoperindu-i astfel, pe cei care rupseseră părți din teritoriul României.

~~Prevederea din *Tratatul privind relațiile de cooperare și bună vecinătate dintre România și Ucraina* (1997) este cât se poate de elar, împotriva și pe seama căreia dintre părți s-a tranșat problema frontierei – “se abține acum și în viitor...de la orice cerere sau acțiune îndreptată spre acapaparea și uzurparea unei părți sau a întregului teritoriu”.~~

Nu mai surprinde faptul că, pentru a se urgenta reglementarea preconizată a problemei frontierei cu Ucraina – așa cum a fost ea abordată, a fost înlocuit negociatorul român (care insista pe condamnarea *Pactului Ribbentrop-Molotov*), cu un altul, mai flexibil și mai ușor de influențat (format în zona diplomației multilaterale) încât, în *Trataul de frontieră cu Ucraina* au fost, pur și simplu, reproduse reglementări ce ne fuseseră impuse de URSS, deși nu ne aflam la încheierea unui conflict militar cu aceasta; s-a creat o situație ireversibilă, eternizându-se o rană care data de secole, pe seama României⁵². De remarcat este faptul că, deși în declarații România condamnă nedreptatea din trecut, în fapt, ea se alătură la aceasta. În continuare, nu s-ar cuveni a fi omis nici ceea ce se afirmă – *de auditu*, efortul depus de un ambasador acreditat la București, prin *consultanța* oferită de acesta negociatorului român, în vederea urgentării încheierii *Tratatului cu Ucraina*.

- Respingându-se alăturarea Basarabiei la România – sub pretextul exercitării dreptului la autodeterminare a popoarelor, precum și refacerea națiunii române într-un singur stat și stimulându-se apetitul de separare, pentru totdeauna, între cele două părți ale aceleiași națiuni; convinși prin alegațiunile – învinuirile absurde și de neluat în seamă, debitate de Molotov cu ocazia *ultimatumului* din

52 Ion M. Anghel, *Tratate și... tratate*, în *Pagini din diplomația României*, Vol.II, Edit. Junimea, Iași, 2010, p. 135-175.

1940; în condițiile în care reprezentanții Republicii Moldova nu se dezic, ci dimpotrivă, își bazează statalitatea pe *Pactul Ribbentrop-Molotov* și tocmai de aceea, nici n-au fost de acord să încheie un *tratat de frățietate* cu România (pe care l-am negociat în anii '90); cu prezența Rusiei, prin armata sa și folosindu-se de Republica Nistreană, spre a ține sub presiune Republica Moldova; la care se mai adaugă și extinderea Ucrainei pe teritoriul unei părți din Basarabia, până la Gurile Dunării, incluzând și Insula Șerpilor, Bucovina de Nord și Ținutul Herța – preluate de la URSS – un *non dominus*; atunci când Republica Moldova și-a limitat autodeterminarea doar la un segment din Basarabia, împreună cu atitudinea de complezență – *à la legère* a României, toate acestea au creat o situație extrem de periculoasă, nu numai pentru Republica Moldova, ci pentru întreaga zonă.

Abandonarea, pentru totdeauna, de către Guvernul României a speranței de secole, de revenire a tuturor românilor într-un singur stat, reprezintă un *caz fără precedent* în istorie (trecând peste cazul semnării de către Alexandru Marghiloman a *Tratatului de pace cu Puterile Centrale* (1918), când România a ieșit din Alianță, devenind o colonie a Germaniei), dar și unic, totodată, destructiv și dezastruos, prin lovitura ce i s-a dat propriei națiuni, care nu mai are cum să meargă în direcția afirmării și dezvoltării ei, ci i se pecetluiește un alt destin decât cel pe care îl merită. Este vorba despre o modificare surprinzătoare și radicală de atitudine – o răsturnare de situație din partea României. Dacă timp de două secole (în cazul Basarabiei – din 1812, iar al Bucovinei de Nord – din 1940), România s-a opus din răspuțeri și a respins ruperile din teritoriul ei, precum și subjugarea unei părți din națiunea română, încercând, cu mari riscuri – pierderi și jertfe (1941), să le redobândească acum, când s-a ivit, în timp de pace, o șansă de a încerca să reducă măcar din proporțiile nedreptății, România abandonează acest ideal, prin *Tratatul de bună-vecinătate*, lăsând Ucrainei, pentru totdeauna, teritoriul ce-i fusese răpit de URSS.

Ca urmare a acestui angajament, în mod solemn, asumat – un act de capitulare penibil – păgubos, România și-a retras în mod implicit – *ipso facto*, pentru totdeauna și în mod jenant, orice pretenție – încercare de a înlătura, în limitele regulilor internaționale, cât de cât, din nedreptățile ce i s-au impus, timp de secole. Dar și mai mult de atât, frontiera româno-ucraineană este trasată exact pe linia impusă de URSS, în baza *Pactului Ribbentrop-Molotov*⁵³ – condamnat de întreaga omenire și în urma *ultimatumului* din 1940, iar în *Tratatul de bună-vecinătate* (art. 1), se confirmă că “frontiera existentă ...este inviolabilă...se vor abține, acum și în viitor de la orice atentat... și de la orice cerere sau acțiune... de uzurpare a unei părți sau a întregului teritoriu”; este evident în favoarea căreia dintre părți s-a încheiat acest *Tratat*. Așadar, este vorba despre renunțarea, cu prezențarea de scuze, într-un mod explicit și fără cea mai mică ambiguitate, dar în mod păgubos și umilitor, de renunțare la Basarabia și Bucovina de

53 În *Tratatul de frontieră* (art. 1) este reprodus textul din *Tratatul de frontieră* dintre România și URSS.

Nord. Exonerată de orice răspundere și reabilitată, având confirmarea dreptului de a stăpâni ceea ce a fost rupt prin forță din teritoriul României, Ucraina se simte încurajată să facă exact același lucru, pe seama românilor, care continuă să rămână victime.

Ucraina, cu alura imperială ce și-o arogă (desprinsă din întinderea dintre Marea Baltică și Vladivostok), cu ambiția megalomană de a se număra printre marile puteri ale vremii (era a treia putere nucleară din lume), avidă peste măsură și oricum, de a rămâne stăpână pe teritoriul și populația înrobite de Rusia, de la victima sa – România, dar și grăbită să-și legitimizeze cât mai repede și fără discuții, ceea ce i se lăsase de către cea care initial, la rândul ei, nu o deținuse în mod legitim, aborda problema teritoriului luat României ca pe o simplă formalitate, mai ales că România nu ridicase problema în nicio formă; cu impertinența celui care este sigur de rezultat – transformarea unui act ilicit într-unul valabil, Ucraina a cerut, iar România a executat.

România – victima de secole, în loc să-și mențină și să-și promoveze dreptul la reparații, încât să elimine nedreptățile, se dezice acum, acceptând că nu ar fi nimic de restituit. Condamnarea prin *Tratat* “a actelor injuste ale regimurilor totalitare și de dictatură militară care au afectat în mod negativ relațiile” – un refren al recunoașterii agresiunii din *Tratatul cu Federația Rusă*, împărțind responsabilitatea cu Ucraina, România a acceptat să fie condamnată chiar de către reprezentantul ei.

Încheierea Tratatului de bună-vecinătate s-a făcut exclusiv în interesul Ucrainei, în scopul de a-și legitima, printr-un document politico-juridic angajant, rezultatul crunt al ruperii și stăpânirii unei părți din teritoriul nostru, în vreme ce pentru România, menținerea contenciosului ar fi oferit un eventual prilej de a înlocui această acțiune nelegitimă de acaparare și de a ține Ucraina departe de la adăugarea altor acte potrivnice României. Dacă în istorie au avut loc cedări teritoriale în urma unui conflict ori prin forță sau dictat, în cazul nostru nu s-a întâmplat la fel, pentru că această capitulare rușinoasă s-a produs ca urmare a disponibilității nemăsurate, manifestată în mod iresponsabil și ireparabil a vremelnicilor noștri decidenți, nepăsători față de soarta românilor. Această poziție a Guvernului român nu poate fi calificată ca act de promovare a interesului național, decât dacă se schimbă sensul sintagmei “de interes național”.

Legat de domeniul tratatelor internaționale, prin profesie și prin preocupările mele de peste 62 de ani (participând la negocierea a peste 50 de tratate⁵⁴ – semnându-le pe unele dintre acestea și la procedurile de ratificare⁵⁵), mărturisesc că nu cunosc un asemenea precedent în istorie și am rămas înmărmurit față de modul în care s-au desfășurat negocierile, dar mai ales, dezamăgit de faptul că

54 Printre care se află și negocierile cu Ucraina pentru încheierea Convenției privind gestiunea apelor de frontieră.

55 Am elaborat peste 2000 de avize ale Consiliului Legislativ la proiectele de legi pentru ratificarea tratatelor, inclusiv în ceea ce privește satisfacerea acquis-ului comunitar pentru primirea României în UE.

speranțele românilor de veacuri au fost înmormântate pentru vecie. După ce nu s-a reușit recuperarea teritoriului luat cu forța, România s-a angajat că nu va ridica niciodată această problemă – un tratat tot așa de păgubos precum *Tratatul de pace de la Bufta* (1918), sau un gen de umilință ce ne reamintește despre expiațiunea de la Canossa.

Față de modul expeditiv și iresponsabil manifestat în încheierea acestui *Tratat*, reamintesc faptul că marele nostru istoric și gânditor, Nicolae Iorga, considera că niciun stat suveran nu poate merge “până la neconținute concesiuni cu sacrificarea propriilor sale drepturi” și “a unor prerogative suverane”, încât “existența naționalității românești să fie jertfită”⁵⁶.

Așadar, cele două posturi ale Basarabiei se află într-un regretabil și trist raport – o diferență ca de la zi la noapte; prima postură ținea de măreția României Mari, în vreme ce a doua postură ține de ciopârțirea și destrămarea națiunii române – cea mai gravă situație pentru orice națiune.

Concluzia este dezamăgitoare și revoltătoare totodată, o anomalie – involuție de la bine la rău. Aceasta este postura - odiseea trăită de România și Basarabia.

*Dumque,
Servum pecus (Horațiu)
aut
Faber est suae quisque fortunae (Salustius)?*

Prof. univ. dr. h. c. Ion M. Anghel, Ambasador (p) - Membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință din România; Membru de onoare al Academiei de Științe Juridice din România; Președinte al Asociației Ambasadorilor și Diplomaților de Carieră din România; Președinte al Societății Române de Drept European. Cadru didactic universitar (1950-2017), Diplomat (1959-1996), Consilier Consiliul Legislativ (1996-2008). În prezent, pensionar.
E-mail: cab_avocat_v_ghel@yahoo.com

56 V. Ion M. Anghel, *Tratatele încheiate de România ca ultim criteriu de apreciere a politicii sale externe*, Edit. Junimea, Iași, 2013, p. 221-222.